

United Nations
Nations Unies

International
Criminal Tribunal
for the former
Yugoslavia

Tribunal Pénal
International pour
l'ex-Yougoslavie

Medunarodni
krivični sud za
bivšu Jugoslaviju

Press Release . Communiqué de presse . Saopštenje za javnost

(Isključivo za medije. Nije službeni dokument.)

TRIAL CHAMBERS

CHAMBRES DE 1ere INSTANCE

PRETRESNA VIJEĆA

Hag, 2. novembra 2001.

CC/P.I.S./631-t

PRESUDA U PREDMETU TUŽILAC PROTIV MIROSLAVA KVOČKE, MILOJICE KOSA, MLADE RADIĆA, ZORANA ŽIGIĆA I DRAGOLJUBA PRCAĆA (OMARSKA/KERATERM/TRNOPOLJE)

Petorica optuženih su osuđeni na kazne u trajanju od 5 do 25 godina zatvora za učesće u “paklenoj orgiji progona”

*U nastavku ćete naći sažetak presude koju je predsjedavajući sudija Pretresnog vijeća I (čiji su članovi i sudija Fouad Riad i sudija Patricia Wald) pročitao na zasjedanju u petak 2. novembra 2001. godine .
Kompletan tekst presude (na engleskom jeziku) možete na zahtjev dobiti od Službe za informisanje ili
naći na Internet stranici MKSJ-a.*

“Nepravda bilo gdje svugdje je prijetnja pravdi”, kako je to lijepo rekao Martin Luther King. Imajući na umu tu izreku i u želji da ukloni takvu prijetnju Vijeće danas izriče presudu u predmetu koji je tužilac pokrenuo protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća zbog progona i drugih zločina protiv čovječnosti, te ratnih zločina počinjenih na području Prijedora u razdoblju od 26. maja do 30. augusta 1992., tačnije u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.

Prije no što se pozabavimo samom srži predmeta, treba dati nekoliko preliminarnih opaski.

Prije svega, htjeli bismo zahvaliti svima koji su u različitim svojstvima sudjelovali u ovom postupku, pri čemu posebno imamo na umu i one koji danas nisu ovdje prisutni, no ipak su sa nama.

Kao drugo, željeli bismo istaknuti proceduralne poteškoće do kojih je dolazilo tokom ovog predmeta. Hapšenja optuženih bila su vremenski međusobno prilično udaljena: prvi optuženi (Kvočka, Radić) uhapšeni su 9. aprila 1998., dok je posljednji (Prcać) uhapšen 5. aprila 2000. Tim optužbe više je puta promijenio svog glavnog zastupnika. Jedan tim odbrane, onaj gosp. Žigića, izmijenio je svoj sastav. Čak se i sastav samog Vijeća mijenjao u više navrata tokom pretpretresnog postupka. Sve u svemu, suđenje je moglo započeti tek 26. februara 2000., i to protiv optuženih Kvočke, Radića, Kosa i Žigića. No, gosp. Prcać je uhapšen 6. marta 2000. i, nakon što se o tome konzultiralo sa stranama, Vijeće je naložilo spajanje postupaka u nastojanju da omogući što bolje vršenje pravde. Postupak je ponovo započeo 2. maja 2000., ovaj put protiv petorice optuženih, a glavni pretres je proglašen završenim 19. jula 2001. Tokom suđenja donijeto je šezdesetak pismenih odluka i naloga, ne računajući više od stotinu usmenih odluka. Uloženo je šest interlokutornih žalbi. Vijeće je u ovom predmetu zasjedalo 113 dana, pri čemu valja znati da je to isto Vijeće istovremeno zasjedalo u predmetu Krstić. Najzad, Vijeće je saslušalo 50 svjedoka optužbe i 89 svjedoka odbrane i, osim toga, usvojilo sveukupno 489 dokaznih predmeta.

Nemamo namjeru ovdje ulaziti u daljnje detalje u vezi s postupkom. Dvije osobito važne odluke u vezi sa ovim postupkom ipak zaslužuju da ih se spomene.

Prva se odnosi na formalno primanje na znanje, do kojeg je došlo na zahtjev tužioca. Vijeće je, pozivajući se na presudu Žalbenog vijeća u predmetu Tadić, odlučilo “da je, u vrijeme i na mjestima na koja se odnosi optužnica, vođen sistematski i masovni napad protiv muslimanskog i hrvatskog civilnog stanovništva opštine Prijedor, u okviru oružanog sukoba, kao i da su djela navedena u toj optužnici, počinjena na štetu stanovništva, a posebno zatočenika u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, bila u vezi sa tim sukobom”. Ta odluka, do koje je najvećim dijelom došlo nakon pregovora između strana,

Adresa na Internetu: <http://www.un.org/icty>

Public Information Services/Press Unit/Služba za informiranje javnosti

Churchillplein 1, 2517 JW The Hague. P.O. Box 13888, 2501 EW The Hague. Netherlands

Tel.: +31 70 512 5356; 512 5343 Fax: +31 70 512 5355

omogućila je da se relativno ograniči broj činjenica, te da se diskusija usredotoči na individualnu odgovornost svakog od optuženih.

Druga odluka koja zaslužuje da je se istakne jest odluka donesena 14. decembra 2000. po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, a koje je iznijela odbrana optuženih Radića, Kosa, Žigića i Praća. Vijeće je smatralo (iako nije dostavljen takav prijedlog odbrane gosp. Kvočke) da optuženima Kvočki, Radiću, Kosu i Praću treba izreći oslobađajuću presudu za djela za koja se terete da su ih počinili u Keratermu i Trnopolju, kao i za određena djela počinjena protiv tačno određenog i navedenog broja žrtava. Optuženom Žigiću takođe je izrečena oslobađajuća presuda za ograničeni broj djela za koja ga se teretilo.

Okrenimo se sada samom proglašenju presude u predmetu *Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Praća*.

Ovdje se neće čitati integralna verzija pismene presude, nego će se iznijeti njen sažetak da bi se omogućilo kako optuženima, tako i javnosti da shvati suštinu razloga kojima se rukovodilo Vijeće prilikom donošenja presude. Ističemo da je mjerodavan samo tekst pismene presude i da se ništa od onoga što ćemo reći ne može shvatiti na način koji bi mogao makar i u najmanjoj mjeri promijeniti tu presudu.

Gospodo Kvočka, Radić, Kos, Žigić i Prać, krivična djela za koja vas se tereti zasnivaju se na događajima koji su uslijedili nakon napada srpskih snaga na grad Prijedor tokom aprila i maja 1992., na hapšenjima koja su potom sproveli Srbi i na zlostavljanjima koja su u cjelini gledano pretrpjele skoro sve uhapšene osobe, pri čemu su ta zlostavljanja išla i do silovanja, mučenja, smrti.

Da bi došlo do svoje odluke, Vijeće je moralo u biti odgovoriti na tri pitanja: Što su činjenice? Što se može smatrati krivičnim djelom? Može li se vas, gospodo Kvočka, Radić, Kos, Žigić i Prać smatrati odgovornima za neka od tih krivičnih djela?

Sada ćemo vam izložiti sažetak zaključaka do kojih je Vijeće došlo razmatrajući ta tri pitanja.

I - ŠTO SU ČINJENICE?

Dana 30. aprila 1992. srpske snage su preuzele kontrolu nad Prijedorom. Po zauzimanju Prijedora ubrzo je uslijedilo izbacivanje ne-Srba, bosanskih Muslimana ili Hrvata, sa odgovornih funkcija. Mnogi su na kraju izgubili posao, njihova djeca više nisu mogla ići u školu, a na radiju se emitirala antimuslimanska i antihrvatska propaganda.

Hrvati i Muslimani ne prihvataju tu situaciju i spremaju se reagirati. U slučajevima gdje je došlo do snažnijeg otpora Hrvata i Muslimana, Srbi pokreću napade, npr. na sela Hambarine i Kozarac. Dana 30. maja pokušaj Muslimana da vrate kontrolu na Prijedorom propada. Kako bi spriječili svaku pomisao Hrvata i prije svega Muslimana na otpor, Srbi odlučuju privesti sve ne-Srbe koji bi mogli predstavljati opasnost, tako da počinju hapsiti osobe koje su predstavljale određeni autoritet, uključujući i onaj moralni, ili su raspolagale određenom moći, naročito ekonomskom. Istovremeno se muškarce odvaja od žena, djece i starijih osoba, jer ih treba ispitati. Prikladno je stoga, smatraju Srbi, one ne-Srbe, koji još nisu otišli iz regije, okupiti u centre. Na taj način stvoreni su centri Omarska, Keraterm i Trnopolje.

No, dokazi predočeni pred Vijećem ukazuju na to da o njima ne smijemo govoriti kao o istražnim ili sabirnim centrima, nego kao o logorima. Logor u Trnopolju u stvarnosti predstavlja prilično neujednačen kompleks zgrada u selu istog imena. Logor Omarska nalazi se u zgradama bivšeg rudnika željezne rude, a logor Keraterm u prostorima fabrike keramičkih proizvoda. S obzirom na ono za što se svaki od optuženih tereti i na konačne zaključke Vijeća, usredotočit ćemo se na logor Omarska.

Kao i logore Trnopolje i Keraterm, tako je i logor Omarska službeno osnovao 30. maja 1992. Simo Drljača (napominjem da je Međunarodni sud podigao optužnicu protiv Drljače, no on je poginuo tokom pokušaja da ga se uhapsi). Iz početka zamišljen da djeluje petnaestak dana, logor je u stvarnosti funkcionirao do otprilike 20. augusta 1992. Tokom tog perioda od gotovo tri mjeseca kroz logor je prošlo najmanje 3334 zatočenika. Njima valja pridodati tridesetak žena, od kojih su mnoge u tom kraju bile ugleadne. Sve zatočenike ispituju. Gotovo ih sve tuku. Mnogi neće iz logora izaći živi.

Uslovi života u logoru Omarska doista su grozni. Možda se neki od vas sjećaju onih slika koje je snimila jedna televizijska ekipa, a na kojima se vide muškarci ispijenih tijela, izobličениh lica, često rezignirani, ako ne i potpuno utučeni. To su slike koje su izazvale reakciju međunarodne zajednice i koje su, možda, jedan od razloga za osnivanje ovog Međunarodnog suda.

Pokušajmo za trenutak dočarati logor Omarska.

Upravna zgrada, sa restoranom i kuhinjama u prizemlju i sa kancelarijama na katu koje služe prvenstveno za ispitivanja.

Iz restorana i sa stepeništa koje vodi u kancelarije može se vidjeti prostor između upravne zgrade i hangara, a taj prostor se naziva pista. Malo dalje se vidi zelena površina sa jednom malom zgradom svjetle boje, koju zovu bijela kuća. Još dalje, no to se ne vidi, nalazi se jedna vrlo mala zgrada, crvena kuća.

Zlostavljanje u logoru neprekidna je i opšta pojava, a počinje dolaskom zatočenika.

Zaista, od trenutka kada stignu, zatvorenike se najčešće tuče ili u svakom slučaju maltretira, kao da im se želi odmah pokazati da ih se više neće smatrati ljudskim bićima. Moraju uz udarce izlaziti iz autobusa kojima su dovezeni u logor; moraju se postrojiti uza zid i često im se otimaju lični dokumenti ili novac; prisiljava ih se da pjevaju srpske pjesme; potom moraju sjediti na tlu ili čak ležati na stomaku na vreloj asfaltu satima, pri čemu se ne smiju pomaknuti, a ne mogu ni piti.

Nakon toga ih ispituju. Usput ih udaraju pesnicama, čizmama, kundacima pušaka, svim vrstama predmeta.

U hangarima nema ćelija, postoje samo velike sale u kojima su logoraši neizdrživo nagurani jedan uz drugog, tako da katkada jedva da imaju mjesta da se pomaknu, prisiljeni su da spavaju, kada mogu spavati, na golom podu ili na paletama.

Zatvorenici dobivaju vrlo malo hrane, koja je često pokvarena, i gotovo nimalo vode. Klozeta tako reći nema, svoje prirodne potrebe treba zadovoljiti u kante ili čak često u uglu neke prostorije ili poda se. Bolesni ili ozlijeđeni zatočenici jedva da dobivaju ikakvu njegu ili je uopšte ne dobivaju.

Općenito govoreći, svi ti muškarci su mršavi, oslabljeni i još dodatno utučeni budući da stalno žive u klimi nasilja i straha.

Ne znaju kada će biti prozvano njihovo ime.

No znaju da kada budu prozvani, to neće biti toliko zbog toga da ih se ispita, koliko zato da ih se pretuče.

Tuku ih tokom ispitivanja, to sam već rekao.

Tuku ih dok odlaze jesti, i premda ih tjeraju da trče kako bi stigli u restoran, logoraši imaju tek nekoliko minuta da progutaju bijedni obrok.

Tuku ih kad žele otići na klozet, tako da većina od toga i odustaje.

Takođe ih tuku jednostavno zato što je nekog stražara ili "posjetioca" spopala želja za nasiljem.

Vijeću su predloženi mnogobrojni dokazi iz kojih je vidljivo da nije bila rijetkost da osobe izvan logora prodru unutra i izjavljavaju se nad zatočenicima. Gosp. Žigic je jedna od tih osoba.

Žene nisu bile premlaćivane, ali su, barem neke od njih, bile zlostavljane, a neke druge ili te iste i silovane.

Drugim riječima, ne postoji niti jedno jedino mjesto u krugu logora Omarska na kojem bi se zatočenik mogao osjećati bezbjedno ili se jednostavno nadati da ga niko neće udariti niti podvrgnuti nekom obliku nasilja.

U upravnoj zgradi nalaze se kancelarije, i to kancelarije komandanta logora i kancelarija za vezu. No tamo su i kancelarije u kojima se odvijaju ispitivanja. Ljudi jauču. Ni jedan od optuženih ne čuje njihove krike. Ljude se žestoko tuče: kada žene moraju čistiti, pronalaze tragove krvi ili tkiva. Optuženi ništa ne vide.

Tamo spavaju zatočenice. Tamo tokom noći dolaze po njih. Tamo su neke od njih silovane, zlostavljane. Neke tokom dana djeluju potpuno satrvene, ne izgovaraju ni riječi. Ni jedan od optuženih navodno ništa nije vidio.

Zatočenici provode sate na pisti. Govorimo o mjesecima junu, julu, augustu. Često je vruće, jako vruće. Ne dobivaju ništa za piće, no zalijeva ih se snažnim mlazovima iz vatrogasnih šmrkova.

Ljudi su prljavi. Ozljede im se inficiraju. Neki od njih imaju dizenteriju, napade proljeva. Prema riječima mnogobrojnih svjedoka, vlada apsolutno kužni smrad. Zar optuženi ništa ne osjećaju?

Zatočenike koje odvođe u bijelu kuću tuku gotovo sistematski, najčešće zvjerski. Muškarce muče pred očima drugih, katkada ih prisiljavaju da se međusobno tuku, jednog oca na smrt prebijaju pred očima njegovog sina. Muškarci urlaju od bola, zidovi i podovi poprskani su krvlju. Muškarci koji se vraćaju živi imaju otvorene rane, ne mogu se držati uspravno, u nesvijesti su. Leševi koji iznose imaju otvorene rane na lubanji, polomljene zglobove, prerezana grla. Neke od žrtava na kraju su dokrajčene metkom. Optuženi ništa ne čuju, ništa ne vide, ništa ne preduzimaju.

Kao posljedica udaraca, katkada smrtnih, logoraši umiru. Njihovi leševi se ostavljaju na prostoru između bijele kuće i piste, katkada i po nekoliko dana. Zatočenici ih utovaraju u male kamione. Zar optuženi i dalje ništa ne vide?

Neka tijela će kasnije biti pronađena u jamama, a među njima i tijela dviju žena.

Dana 12. jula 1992. je Petrovdan, veliki pravoslavni praznik, povodom kojeg se pali veliki krijes. Tog 12. jula 1992. krijes se pali pomoću guma. Ispaljuju se rafali prema jednoj od prostorija u kojoj se nalaze zatočenici. Neke od njih zovu da izađu iz hangara. Čuju se krici. U zraku se osjeća smrad guma koje gore i spaljenog mesa.

Zar ni jedan optuženi nije ništa osjetio, ništa vidio?

Ovdje smo mogli samo u glavnim crtama opisati užasne uslove života u logorima, a naročito u logoru Omarska. Jasno je da se te činjenice ne mogu definirati drugačije nego kao zločini.

Poslušajmo što nam je rekla jedna svjedokinja: "Nakon te tragedije do koje je tamo došlo, ne vjerujem da bih mogla reći da ću ikada više biti sretna. Prije svega, izgubila sam oca i sestru. Moja kći pati od teških posljedica zbog tih događaja, a ja isto tako. I htjela bih znati ko je ta osoba koja ima pravo istjerati me iz moje kuće, mojeg grada, moje države, da se kao izbjeglica nadem negdje na kraju svijeta.

Nadam se da će one koji su za to odgovorni kazniti kako Bog, tako i Vi, i nadam se da ćete to učiniti na pošten i pravedan način."

II - ŠTO VIJEĆE SMATRA KRIVIČNIM DJELIMA?

Tužilac je kvalificirao sve činjenice koje smo iznijeli i tereti optužene da su počinili sljedeće:

- progone iz člana 5 Statuta putem ubistava, mučenja i surovih postupaka, seksualnog zlostavljanja i silovanja, maltretiranja, ponižavanja i psihičkih zlostavljanja; te držanja u zatočeništvu u nehumanim uslovima;
- mučenje (članovi 3 i 5 Statuta) i okrutno postupanje (član 3 Statuta);
- ubistva (član 5 Statuta) i hotimična lišavanja života (član 3 Statuta);
- samo u slučaju gosp. Radića, silovanja i mučenja iz člana 5 Statuta, za djela koja su takode okvalificirana kao mučenja ili napade na lično dostojanstvo po članu 3 Statuta.

Valja istaknuti dvije stvari:

- s jedne strane tužilac je označio dvojicu optuženih kao one koji su lično i fizički počinili mnoga krivična djela, i to gosp. Radića prvenstveno za djela silovanja, i gosp. Žigića za hotimična lišavanja života i nasilje;
- s druge strane, na zahtjev Vijeća koje je tada radilo na ovom predmetu, tužilac je predočio za svakog od optuženih popis žrtava, koji omogućuje da se razlikuju djela za koja se tereti gosp. Žigića od djela za koja se terete drugi optuženi.

Uopšteno uzevši, odbrana ne osporava pravnu kvalifikaciju djela u navodima optužbe. Ono što odbrana u biti osporava jest uloga optuženih u počinjenju tih zločina.

U svojoj presudi Vijeće se prvenstveno oslanja na sudsku praksu Međunarodnog suda u odnosu na definiciju krivičnih djela. Ja se ovdje, dakle, neću zadržavati na kvalifikaciji djela, osim što ću podsjetiti da je Vijeće, uzevši formalno na znanje brojne činjenice, odlučilo već vrlo rano tokom postupka da je “u vrijeme i na mjestima na koja se odnosi optužnica, vođen sistematski i masovni napad protiv muslimanskog i hrvatskog civilnog stanovništva opštine Prijedor”. Na kraju, tamo gdje su ista djela okvalificirana na više načina, Vijeće svoju presudu donosi primjenom sudske prakse Žalbenog vijeća u vezi sa kumuliranjem djela i slijedi sudsku praksu prema kojoj se za ista djela mogu izreći osude istovremeno prema članu 3 Statuta i članu 5 Statuta.

Naposljetku, Vijeće zaključuje da su počinjena krivična djela progona, hotimičnog lišavanja života, mučenja i okrutnog postupanja.

III – DA LI SU OPTUŽENI KVOČKA, RADIĆ, KOS, ŽIGIĆ I PRCAĆ KRIVI ZA NEKA OD TIH KRIVIČNIH DJELA?

Glavno pitanje na koje Vijeće mora odgovoriti jeste da li se optuženi mogu smatrati krivima za ta krivična djela.

Vrlo pojednostavljeno, teze optužbe i odbrane bile su sljedeće:

Što se tiče tužioca, djela koja su se dogodila u Omarskoj ili u Keratermu, onako kako su navedena u optužnici, moraju se gledati u ukupnom kontekstu zločina tada počinjenih u prijedorskoj regiji. Bitno je to da je jedan masovni ili sistematski napad diskriminatornog karaktera koincidirao sa počinjenjem brojnih zločina od strane raznih pojedinaca. Neki zločini možda i jesu izolirani. Ali, kada je riječ o logorima ovakve prirode, mora se primijeniti doktrina zajedničkog cilja, odnosno udruženog zločinačkog poduhvata. Dakle, prema tužiocu, optuženi nisu odgovorni samo za zločine koje su direktno i lično počinili, nego i za ukupne zločine u okviru zajedničkog cilja. Optuženi Kvočka, Radić, Kos, Žigić i Prać stoga su, po riječima tužioca, odgovorni za ukupne zločine počinjene u Omarskoj, pri čemu je optuženi Žigić pored toga odgovoran za događaje u Keratermu za koje je protiv njega i pokrenut postupak. Svi optuženi su odgovorni na osnovu člana 7(1) Statuta, to jest, snose individualnu odgovornost. Međutim, tužilac tvrdi da su optuženi Kvočka, Radić, Kos i Prać odgovorni i po osnovu svog svojstva nadređenih po članu 7(3) Statuta.

Odbrana je na opštem nivou istakla da se optužba nije pozvala na teoriju zajedničkog cilja u trenutku podizanja optužnice, da optuženi nisu imali nikakvu funkciju vlasti u logoru, i da su se svi nalazili na nižim funkcijama ili imali zanimanja koja nisu bila ni u kakvoj vezi s položajima na kojima su se nalazili u vrijeme djelâ: g. Kvočka je bio mladi policajac bez čina, g. Radić je bio iskusan policajac, ali takode bez čina, g. Kos je bio konobar, g. Žigić taksista i muzičar i, najzad, g. Prać je u trenutku kad je pozvan na dužnost u Omarsku bio penzioner. U odbrani optuženih Kvočke i Praća isticalo se, među ostalim, da su zadnjepomenuta dvojica u logoru Omarska provela kratko vrijeme. Gospodin Žigić je navodno, unutar perioda od desetak dana, proveo samo osam sati u Keratermu. Mada jeste počinio neke ekscese, proizašle prvenstveno iz njegovog nekontrolisanog i impulzivnog karaktera, on nije mogao počinuti tako mnogo ubistava i nasilja koliko mu se pripisuje, naročito zbog rane koju je u to vrijeme zadobio.

Vijeće je dakle bilo suočeno s pitanjima vrlo različite prirode, a odgovor na prvo uvelike je uslovljavao odgovore na ostala: da li je postojao udruženi zločinački poduhvat?

Prije svega, Vijeće ističe da je u predmetu *Čelebići* Žalbeno vijeće smatralo da, koliko god to bilo poželjno, navođenje tačnog oblika učestvovanja u zločinima u optužnici nije samo po sebi presudno. Drugim riječima, iako se tužilac u optužnici nije ni izdaleka izričito pozvao na teoriju zajedničkog cilja, nema nikakve prepreke da Vijeće ne uzme u obzir tu teoriju koja zapravo predstavlja samo jedan od mnogih oblika učestvovanja predviđenih u Statutu, ili, da citiramo Žalbeno vijeće iz predmeta *Tadić*:

“[Statut] ne isključuje one modalitete učestvovanja u počinjenju zločina do kojih dolazi kada nekoliko osoba sa zajedničkim ciljem preuzima zločinačku aktivnost koju onda izvode bilo svi zajedno, bilo

neki članovi te grupe osoba. Ko god doprinosi počinjenju zločina od strane grupe osoba ili nekih članova te grupe, u izvršenju zajedničkog zločinačkog cilja, može se smatrati krivično odgovornim, uz izvjesne uslove [...].”

Vijeće je pomno ocijenilo sve predočene argumente, a zatim pažljivo ispitalo sav dokazni materijal iz spisa i vrlo brojne iskaze žrtava. Pritom je naročito nastojalo provjeriti pouzdanost iskaza i jednih i drugih, ne usvajajući nikakav sistematski niti rigidni pristup. Tako na primjer svjedok smatran vjerodostojnim za jedan incident nije bio nužno smatran takvim za neki drugi incident.

Vijeće je detaljno odvagalo sve elemente koji mogu ukazati, s jedne strane, na tačnu ulogu u logoru svakog od optuženih, a s druge strane, na njihova djela ili propuste, kao i na vezu koja je možda postojala između pojedinog optuženog i logora otvorenih 30. maja 1992. godine.

I nema mjesta nikakvoj sumnji.

Logori Omarska, Keraterm, Trnopolje nisu izolovana pojava, niti plod slučaja. Dokazi pokazuju da su oni rezultat smišljene politike čiji je cilj bio zavođenje sistema diskriminacije nad nesrpskim stanovništvom Prijedora. Vijeće je sasvim saglasno da nikome od vas, gospodo optuženi, ne može staviti na teret da je, makar i vrlo posredno, učestvovao u razradi ili planiranju tog sistema. Vijeće stoga ne tvrdi ni to da ste vi, na ovaj ili onaj način, bili umiješani u koncipiranje logora ili u odlučivanje da se oni otvore.

Kad ste na dužnosti u logoru Omarska, gospodo Kvočka, Radić, Kos i Prcać, dobro znate šta se dešava. A vi, g. Žigiću, kad ulazite u logor, to ne činite radi toga kako biste tu služili kao stražar, što ste bili samo u Keratermu, i to kratko vrijeme, nego kako bi sa sadističkim zadovoljstvom udarali zatočenike, sami ili zajedno s drugima, ne hajući nimalo za patnju koju im nanosite, ponekad i do smrti.

Međutim, Vijeće ne može prihvatiti da niste bili svjesni da izravno učestvujete u tom sistemu progona, kojeg su “logori” bili jedna komponenta. Diskriminatorna politika stavljena u pogon od strane drugih, a ne vas, nije prestajala na vratima logora. Naprotiv.

Pod izgovorom traženja mogućih protivnika proglašanih kriminalcima, logori su bili samo jedan kotačić više u mašini za progon nesrpskog stanovništva opštine Prijedor.

A taj kotačić je i sâm, po definiciji, diskriminatoran: takoreći nijedan Srbin nije bio zatočen u Omarskoj, a oni koji jesu, bili su optuženi za kolaboraciju sa neprijateljima ne-Srbima. Vi ste, svaki od vas na različit način, omogućili da se taj kotačić okreće.

Da bi logori funkcionisali, bio je potreban komandant logora, zamjenik komandanta ili neko ko obavlja taj posao, administrativno osoblje koje vodi evidenciju zatvorenika, te vode smjena kako bi se omogućile izmjene straža.

Niko od vas ne može razumno tvrditi da je jedina svrha tih logora bila olakšati vođenje istraga sa ciljem nalaženja eventualnih kriminalaca, što bi se samo po sebi moglo shvatiti. Svako ko je ušao u jedan od tih logora odmah je mogao vidjeti što oni zapravo jesu, to jest da su to prostori lišavanja slobode u kojima stalno vlada hotimično nasilje koje vrše i lica koja su trebala čuvati zatvorenike i lica koja su dolazila spolja; nasilje nad zatočenicima kojima se nije davalo dovoljno hrane, kojima se pružala slaba ili nikakva zdravstvena pomoć, koji se nisu mogli prati, koji su patili od dizenterije; nasilje koje je sezalo do ubistva: to su oni leševi ostavljani pod vedrim nebom, pred očima svih, uz znanje svih.

S obzirom na to, odakle vam pravo da tvrdite da niste znali?

Vi ste to, g. Kvočka, dobro znali jer ste svoje šurjake htjeli izvući iz logora Omarska. Kao policajac, dobro ste znali razliku između prebijanja i ispitivanja.

Vi, g. Radiću, dobro ste znali da su ispitivanja uključivala mnogo nasilja jer ste, prema vlastitim izjavama, provodili mnogo vremena u kancelarijama.

Kao i vi, g. Prcać, koji ste tako rado isticali strogo administrativni karakter vaših dužnosti, kao da bjelina papira može sakriti boju krvi na zidovima i zidovima koji se širi.

Vi, g. Kos, takode ste to znali iako ste se branili time da ste konobar i insistirali na tome da uopšte niste policajac pa da stoga ništa nikome niste naredivali. A mi znamo da su straže funkcionisale po sistemu

tri osmosatne smjene. Znamo da ste ondje provodili najmanje osam sati dnevno. Upravo zato su žrtve i mogle da vas identifikuju kao vodu smjene i nije ni važno što prije niste bili policajac. Reklo bi se da vam se to čak dopalo pošto ste tamo bili sve vrijeme postojanja logora i od tada se aktivirali u policiji. A vi, g. Žigiću, znamo da ste rado nenajavljeno navraćali u logore Omarska ili Keraterm, ili u logor Trnopolje. To znamo tako što ste sebi dozvoljavali takve ekscese da su se čak i drugi stražari žalili na vas, a pisali su se i izvještaji o tome da treba da se preduzmu mjere da vas se onemoguću da i dalje dolazite.

Vijeće želi da ga dobro razumijete. Vijeće ne kaže da ste vi planirali ili željeli da se stvari odvijaju tako kako su se odvijale.

Vijeće kaže da ste vi bili potpuno svjesni sistema progona sprovedenog u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, i da ste u njemu učestvovali, svaki na svoj način, ali s punom sviješću o čemu se tu radi.

Vi ste učestvovali u toj paklenoj orgiji progona.

GOSPODINE KVOČKA, MOLIM DA USTANETE.

Gospodine Kvočka, vi ste profesionalni policajac, dobro upućen u pravila policijske službe.

Dok ste radili u logoru u Omarskoj, od 29. maja do 23. juna 1992., prema vlastitim izjavama, bili ste aktivni policajac. Niste imali službenu funkciju niti konkretnu dužnost. Bili ste prisutni u nekim prilikama kad su se vršila nasilja, ali nikad niste u njima učestvovali. Naprotiv, kažete da ste nekima htjeli pomoći, posebno svojim šurjacima Muslimanima.

Ali, Vijeće smatra da izolovana dobročinstva prema nekim zatvorenicima ne mogu biti razrješenje za moguće zločine.

Vi niste sitni službenik sa dna piramide koji nema nikakav uticaj na tok događaja. Dokazi predočeni na pretresu pokazuju da ste bili desna ruka komandanta logora. U tom svojstvu ste prenosili njegova naređenja. Ali, vaša uloga nije bila samo to. Zamjenjivali ste komandanta logora kad je bio odsutan. Mogli ste intervenisati da se prekine zlostavljanje nekog logoraša. Znali ste da se mogu kazniti stražari odgovorni za maltretiranje, ali niste preduzeli ništa značajno u tom smislu. Bili ste očevdac atmosfere stalnog nasilja koja vlada u logoru, ali ste ipak, dan za danom, i dalje dolazili na posao, na svoju odgovornu dužnost u Omarskoj. Izjavili ste pred nama da bi u logoru ostali i dulje da ste mogli da birate.

Sve u svemu, vi niste samo poznavali sistem progona otjelovljen u logoru Omarska, nego ste uz njega pristali, omogućavali njegovo funkcionisanje. I tako ste dobro obavljali svoj zadatak da su vas žrtve nepobitno smatrale zamjenikom komandanta logora.

Vijeće prihvata da ste vi profesionalni policajac koji voli svoj posao.

Vijeće može prihvatiti i to da vi niste sami donijeli odluku o tome da se ne-Srbi sistematski i neprestano zlostavljaju. Ali, vi jeste učestvovali u tom sistemu, i to vas čini krivično odgovornim. Iz razloga detaljno iznijetih u presudi, Vijeće vas proglašava krivim za zločin protiv čovječnosti putem progona, te za ratne zločine putem ubistva i mučenja.

Možete sjesti.

GOSPODINE KOS, MOLIM DA USTANETE.

Kad su vas 6. maja 1992. mobilisali u rezervni sastav policije, vi ste, g. Kos, bili konobar. Raspoređeni ste u logor Omarska od kraja maja pa najmanje do početka augusta 1992. U logoru Omarska, kako navodi vaša odbrana, bili ste mladi neiskusni regrut koji nema nikakvu vlast bilo koje vrste. Prema tužiocu, bili ste vođa jedne smjene straže. Predočeni dokazi uvjerali su Vijeće, van svake sumnje, da ste zaista bili vođa smjene, poznat pod nadimkom "Krlje". Zanimljivo je usput napomenuti da je g. Kvočka dužnosti koje vam je navodno povjerio Željko Meakić opisao isto onako kako je g. Radić definisao svoje: zadužen za radio i telefonske veze. Zapravo, vi ste bili vođa smjene, stražari su vam se obraćali u tom svojstvu, a vi ste im izdavali uputstva. Doduše, ponekad ste, u vrlo rijetkim prilikama, intervenisali kako biste spriječili nasilja nad nekim logorašem.

Ali, brojni iskazi svjedoka vas inkriminišu, ponajprije zbog toga što ste bili savršeno sposobni da konstatujete da su počinjeni zločini ili da se oni upravo počinjavaju, a vi niste reagovali. Zatim, zato što ste i sami učestvovali u nasilju nad zatočenicima i najzad, zato što ste se ponekad bavili iznuđivanjem materijalne koristi od zatočenika.

Vi niste bili samo jedna karika u lancu koja se pasivno okretala zajedno sa kotačem. Bili ste jaka karika i bez oklijevanja ste, po potrebi, aktivno doprinosili sve većem nasilju i teroru u logoru. Vijeće vas

stoga proglašava krivim za zločin protiv čovječnosti putem progona, kao i za ratne zločine putem ubistva i mučenja.

GOSPODINE RADIĆU, MOLIM DA USTANETE.

Gospodine Radiću, i vi ste profesionalni policajac, i to od 1972. godine. Prema vlastitim izjavama, u logoru Omarska radili ste od 28. maja 1992. do kraja augusta 1992., isprva kao stražar, a zatim su vas zadužili za radio i telefonske veze.

Dokazi predloženi Vijeću pokazuju da ste, preciznije govoreći, imali dužnost vode smjene. U Omarskoj su postojala trojica voda smjene: vi, g. Kos i izvjesni Čkalja. Inače ste među logorašima bili poznatiji pod nadimkom "Krkan" i bili ste na glasu – kao voda najsirovije smjene.

Kao voda smjene slobodno ste se kretali po logoru, po kancelarijama, po pisti, u bijeloj kući. Štaviše, vi ste izdavali naredjenja stražarima i u svakom ste slučaju imali vlast nad njima jer ste ih raspoređivali i govorili im kamo da odvede zatočenike. Vaša vlast bila je takva da ste, prema izjavama svjedoka, mogli zaustaviti nasilje nad zatvorenicima (naročito onima iz grada u kojem ste službovali) ili da umirite ženu zabrinutu zbog ponašanja nekog stražara prema njoj.

Ali, ta plemenitost je bila vrlo selektivna.

Iz iskaza svjedoka jasno proizlazi da su stražari iz vaše smjene bili naročito brutalni. Vi ste odvodili zatočenike u kancelarije na ispitivanje, vi ste ih vodili natrag, nakon što nisu bili samo ispitivani, nego i premlaćivani. Niste sprečavali da ljudi spolja, naročito g. Tadić ili g. Žigić, ulaze u logor i izživljavaju se nad logorašima. Više je logoraša umrlo od udaraca stražara iz vaše smjene. A vi se niste previše trudili da preduzmete išta kako biste spriječili nasilje svojih stražara. Takvo ponašanje moglo je značiti samo ohrabrenje da se ono nastavi.

Pored toga, na sasvim ste se nedopustiv način odnosili prema više žena zatočenih u Omarskoj. Dokazi protiv vas u tom smislu neoborivi su. Niste se zadovoljavali samo nepristojnim gestama ili uvredama, niti samo nastojali naplatiti svoje usluge. Dopuštali ste si da ih dirate. Silovali ste. S obzirom na ranjivost tih žrtava, na to da su im patnje bile hotimično nanošene, te zbog strepnje u kojoj ste držali žene zatočene u Omarskoj, Vijeće ta djela seksualnog nasilja za koja vas se tereti smatra djelima mučenja u smislu člana 3 Statuta. Dakle, Vijeće vas proglašava krivim za zločin protiv čovječnosti putem progona i za ratne zločine putem ubistva i mučenja.

Možete sjesti, g. Radiću.

GOSPODINE ŽIGIĆU, MOLIM DA USTANETE.

Zločini koji se vama stavljaju na teret, g. Žigiću, razlikuju se od onih za koje se terete vaši saoptuženi, po tome što se djela nisu dogodila samo u Omarskoj, nego i u Keratermu i Trnopolju.

Mnogi svjedoci su govorili o nasilnosti vašeg ponašanja, uključujući tu i nasilje prema onima koji su vam, još samo nekoliko dana ranije, bili vrlo bliski. Činjenice su očigledne. Bilo sâm, bilo zajedno s pojedincima vašega soja, dohvatili biste se nekog logoraša. Ponekad biste od njega tražili novac. Ali se time ne biste zadovoljili.

Rado ste posezali za silom, rado činili zlo, rado logoraše dotjerivali do granice izdržljivosti patnje, ne oklijevajući se ponekad poslužiti oružjem, na primjer palicom s metalnom kuglom na kraju. Jednako ste rado ponižavali prisiljavajući logoraše da lapću vodu kao psi ili da piju vlastitu krv. Ponekad ste se izživljavali na primjer tako što biste logoraša prisilili da trči i nosi mitraljez, a zatim ga još i udarali. Vaše nasilje se isticalo do te mjere da je protiv vas sastavljen službeni izvještaj.

Vijeće je među zločinima za koje vas se tereti nastojalo odvojiti one koji vam se mogu pripisati, od onih u pogledu kojih postoji izvjesna sumnja. Stoga ste oslobođeni optužbe prvenstveno za takozvani "masakr u prostoriji broj 3" u logoru Keraterm, te za još nekoliko incidenata.

Ali, spisak vaših žrtava u vezi s kojima ne postoji ni trag razumne sumnje vrlo je, vrlo dug.

Iako možda i jeste pretjerivali s alkoholom i sedativima, niste se u vrijeme događaja nalazili u stanju akutne intoksikacije koja bi poništila vašu sposobnost djelovanja. Stoga vas u Presudi Vijeće naposljetku proglašava krivim za zločin protiv čovječnosti putem progona, i za ratne zločine putem ubistva, mučenja i okrutnog postupanja.

Gospodine Žigiću, možete sjesti.

GOSPODINE PRCAĆ, MOLIM DA USTANETE.

Sa svojih 55 godina, bili ste penzioner onog 29. aprila 1992. kada ste mobilisani i vratili se na svoj posao kriminalističkog tehničara u odjeljenje policije u Omarskoj. Raspoređeni ste u logor Omarska

14. jula i tamo ostali do 6. augusta 1992. Što se vas tiče, ključna rasprava vodila se o tome koja je bila vaša dužnost u logoru, pri čemu je optužba tvrdila da ste bili zamjenik komandanta, a vaša odbrana da ste bili samo činovnik bez ikakve vlasti.

Svjedoci su potvrdili da ste vrijeme uglavnom provodili u jednoj prostoriji upravne zgrade. Ali, ta se prostorija nalazi na svega nekoliko metara od kancelarija u kojima su vršena ispitivanja logoraša. Slobodno ste se kretali po logoru, često vas se moglo vidjeti sa spiskovima u ruci. Ti spiskovi služili su za prozivanje logoraša kad ih se vodilo s jednog mjesta na drugo u logoru, a posebno kad ih je trebalo ispitivati ili organizovati njihovo prebacivanje iz logora Omarska u neki drugi logor ili na neko drugo mjesto. Stražari su se vama obraćali ako bi se pojavio problem, od vas bi tražili na primjer dozvolu da nekog logoraša izvedu iz bijele kuće. Za logoraše, vi ste bili zamjenik komandanta logora. Vijeće smatra da nisu predloženi dokazi da je to zaista bila vaša službena dužnost, ali ističe da ste savršeno dobro znali da u logoru vlada nasilje, kao i za zločine koji se u njemu čine. Ipak, vi gotovo nikad niste intervenisali, a svoje zadatke ste revno obavljali, aktivno doprinoseći uspostavljenom sistemu progona. Vijeće vas proglašava krivim za zločin protiv čovječnosti putem progona, i za ratne zločine putem ubistva i mučenja.

IV – KAZNE

Bertold Brecht je rekao: “Još može da rada utroba iz koje je izašla gnusna zvijer”. Brechta valja demantirati. Pravda tome može doprinijeti presudama koje će izreći. Svaki pojedinac je slučaj za sebe.

Da bismo odmjerili kaznu koju svaki od vas zaslužuje, uzeli smo, naravno, u obzir težinu zločina za koji se svaki od vas tereti.

Pored toga, željeli smo jasno naznačiti tri elementa za koje nam se čini da utiču na određivanje kazne:

- prvi element je kombinacija položaja u hijerarhiji optuženog i njegovog fizičkog učestvovanja u zločinima.
- drugi element je nastojanje da se pruži satisfakcija žrtvama, nastojanje da se ne potiče nikakva osvetoljubivost jer, kako kaže mudra kineska izreka: “ako žudiš za osvetom, iskopaj dva groba”.
- treći element, naprotiv, djeluje u obratnom pravcu: to je svijest da, što se tiče zločina počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije, naročito u Prijedoru, sigurno postoje lica čija je pojedinačna odgovornost daleko veća od vaše. Taj element neosporno djeluje u smislu ublaženja kazne.

Iz svih ovih razloga koje smo naveli i koji se detaljno izlažu u presudi, ovo vijeće svakog od vas, kao učesnika zločinačkog poduhvata, osuđuje za djela počinjena u Omarskoj, a samo g. Žigića za djela počinjena u Keratermu i Trnopolju, te vam izriče: (molim sve optužene da ustanu)

gospodine Kvočka, kaznu od 7 godina zatvora;
gospodine Kos, kaznu od 6 godina zatvora;
gospodine Radiću, kaznu od 20 godina zatvora;
gospodine Žigiću, kaznu od 25 godina zatvora;
a vama, gospodine Preać, kaznu od 5 godina zatvora.

Sjednica je završena.
